

عنوان نشست: شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در صنعت بیمه

شناسنامه نشست	
واحد برگزارکننده نشست:	مؤسسه آموزش عالی بیمه اکو
مسئول نشست:	دکتر رضا افقی (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۵/۲/۲۱
اعضای هیأت علمی:	دکتر آتوسا گودرزی و دکتر غدیر مهدوی کلیشیمی (اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	آقای نمن‌الحسینی (مدیر کل دفتر برنامه‌ریزی و توسعه بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران)؛ دکتر مظلومی (مدیرعامل شرکت بیمه رازی)
مسئله محوری نشست:	تبیین شاخص‌های صنعت بیمه، شامل بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های بیمه بازرگانی، در چهارچوب اقتصاد مقاومتی
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شرکت‌های بیمه کشور، شورای عالی بیمه

با عنایت به نام‌گذاری سال ۱۳۹۵ به‌عنوان سال «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» از سوی مقام معظم رهبری، مقتضی است بررسی‌هایی برای تبیین شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در صنعت بیمه صورت پذیرد. البته شایان ذکر است که بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در اسفندماه سال ۱۳۹۳ و در اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و همسو با اهداف و سیاست‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی، برنامه عملیاتی خود را تدوین و عرضه کرد. بااین‌حال با عنایت به سپری شدن بیش از یک سال از ابلاغ برنامه فوق، لازم است که اقدامات لازم برای بررسی و به‌روزرسانی آن به‌عمل آید. از طرف دیگر، در این زمینه می‌بایست اقدامات شرکت‌های بیمه بازرگانی نیز تبیین شوند و دو موضوع مدنظر قرار گیرد: موضوع اول تبیین شاخص‌هایی جهت هم‌راستایی عملکرد صنعت بیمه با اقتصاد مقاومتی

است؛ موضوع دوم جهت‌دهی فعالیت‌های صنعت بیمه برای مقاوم‌سازی اقتصاد است؛ به عبارتی فرایند دارای دو مرحله خواهد بود که مرحله اول مقاوم‌سازی صنعت بیمه و مرحله دوم، تأثیر صنعت بیمه مقاوم‌شده بر مقاوم‌سازی اقتصاد است.

مقدمه

با عنایت به تحریم غیرمستقیم صنعت بیمه کشور طی سالیان اخیر، از طریق منع شرکت‌های بیمه خارجی از عرضه پوشش و خدمات به کشورمان، می‌توان ادعا کرد که این صنعت در کنار محدودیت‌ها و تحریم‌های اعمال‌شده بر بانکداری و کشتیرانی، حمل و نقل و غیره، یکی از مهم‌ترین حوزه‌های تحریم و از محوره‌های عمده فشار بر اقتصاد کشورمان بوده است. از این رو می‌توان صنعت بیمه را از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برشمرد؛ چراکه تلاش‌های بسیاری در دوران تحریم به وسیله فعالان این صنعت، اعم از مسئولان، مدیران، کارکنان و ... صورت پذیرفت تا اتکا به ظرفیت‌های داخلی در عرضه پوشش‌های بیمه‌ای افزایش یابد؛ بنابراین می‌توان از آثار مثبت تحریم بر صنعت بیمه، به مثابه الگویی برای هم‌راستا کردن صنعت مذکور با شاخص‌ها و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، که طی صفحات آتی به آن پرداخته خواهد شد، استفاده کرد.

تأثیرات مثبت تحریم‌ها بر مقاوم کردن صنعت بیمه کشور

- **تهیه پوشش‌های اتکایی از شرکت‌های بیمه داخلی:** پیش از تحریم، صاحبان ریسک‌ها و بیمه‌گذاران علاقه‌مند بودند به صورت مستقیم از شرکت‌های بیمه اتکایی خارجی خدمات دریافت کنند، در حالی که طی دوران تحریم و با عنایت به اقدامات به عمل آمده، تمرکز بر شرکت‌های بیمه داخلی برای عرضه پوشش افزایش یافت.
- **پیشگیری از خروج ارز از کشور:** پیش از تحریم، صنعت بیمه به طور متوسط حدود ۱۱۰ تا ۱۳۰ میلیون دلار در سال، حق بیمه اتکایی به شرکت‌های بیمه‌گر اتکایی خارجی پرداخت می‌کرد که با احتساب میانگین خسارت دریافتی ۳۰ الی ۴۰ میلیون دلاری، به طور متوسط سالیانه ۷۰ الی ۸۰ میلیون دلار ارز بابت پرداخت حق بیمه اتکایی، از کشور خارج می‌شد که در طی دوران تحریم و به علت عرضه پوشش‌ها در داخل، از

خروج ارزی پیشگیری شد.

- **اتکا به ظرفیت‌های داخلی با شروع تحریم‌ها:** با اعمال تحریم‌های یک‌جانبه، صنایع پتروشیمی، نفت و گاز، هواپیمایی، نیروگاه‌ها، خطوط حمل‌ونقل، کشتیرانی و .. بدون بیمه‌نامه ماندند. این شرایط منجر به صدور مصوبه دولت شد که با توجه به عدم کفایت مالی و عدم توانگری شرکت‌های بیمه ایرانی، یک میلیارد دلار اعتبار در اختیار بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت تا منابع کافی برای پوشش این حوزه‌ها تأمین شد و زیر پوشش قرار گرفتند. به عبارتی پیام تحریم‌ها این بود که همه ریسک‌ها باید در درون کشور مدیریت شود. نتیجه این امر آن بود که متخصصان صنعت بیمه ایران به دانش ارزیابی این نوع ریسک دست یافتند.
- **ایجاد لایه‌های پوششی:** در این خصوص سه لایه جهت پوشش ریسک‌های بزرگ شامل ایجاد کنسرسیوم‌ها، ظرفیت مشترک بازار و صندوق اتکایی شکل گرفت؛ در لایه اول، کنسرسیومی از شرکت‌های بیمه ایرانی (با محوریت شرکت بیمه ایران) که توانایی پوشش ریسک‌ها را داشتند، تشکیل شد و هریک از شرکت‌های این کنسرسیوم سهمی را پذیرفتند. ریسک‌های مازاد پذیرش کنسرسیوم، از طریق ظرفیت مشترک بازار و همچنین صندوق اتکایی تحریم تحت پوشش قرار گرفت؛ بنابراین در این دوران، شرکت‌های بیمه ایرانی که قبلاً در زمینه بیمه‌های اتکایی، صرفاً نقش واسطه‌گری و دلالتی شرکت‌های بیمه خارجی را انجام می‌دادند، به ایفای مشارکتی فعالانه به صورتی تغییر یافت که همه مراحل، اعم از شناسایی ریسک، برآورد قیمت، عرضه خدمات و غیره در داخل ایران انجام می‌شد.
- **کلوپ‌های P&I:** از طرف دیگر، کلوپ‌های P&I در جایگاه راهکار دیگر پوشش ریسک‌های بزرگ، در دوره تحریم مدنظر قرار گرفت؛ به طوری که با کمک صاحبان کشتی به رهبری کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و شرکت ملی نفت کش، دو باشگاه و کلوپ P&I کیش و قشم تأسیس شدند و بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز کمک کرد تا این دو باشگاه به صدور بیمه‌نامه بپردازند؛ باین حال، از آنجایی که این دو شرکت سرمایه کافی نداشتند، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران در قالب کنسرسیوم،

ظرفیت مشترک بازار و همچنین صندوق انکابی تحریم، ریسک‌ها را توزیع کرد. **جمع‌بندی:** دانش صدور بیمه‌نامه و ارزیابی ریسک که تا پیش از اعمال تحریم‌ها در اختیار شرکت‌های بیمه خارجی بود، فرصتی را برای صنعت بیمه فراهم آورد تا کارشناسان و بیمه‌گران بر دانش ارزیابی ریسک و صدور بیمه‌نامه برای ریسک‌های بزرگ تسلط پیدا کنند؛ بنابراین شرکت‌های بیمه ایرانی وارد حوزه‌هایی شدند که قبلاً فرصت ورود به آن را نداشتند. از این رو اگرچه تحریم‌ها در دوران مذکور مشکلاتی را برای صنعت بیمه و متعاقب آن، اقتصاد کشور ایجاد کرد، اما اتکا به ظرفیت‌های داخلی، که از جمله مهم‌ترین شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌آید، سبب افزایش توان صنعت بیمه کشور شد.

مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی

با عنایت به فرمایشات مقام معظم رهبری و ادبیات موجود، مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی را می‌توان در ۹ سرفصل به شرح ذیل طبقه‌بندی کرد:

۱. مقاوم بودن اقتصاد در برابر شوک‌های خارجی؛
۲. اتکا به دانش فنی و فناوری‌های داخلی در کنار استفاده از دستاوردهای روز دنیا (به عبارتی نباید صرفاً به فناوری‌ها و دستاوردهای جهانی اتکا شود، بلکه می‌بایست تمرکز بر فناوری‌های داخلی باشد)؛
۳. تأمین‌کننده رشد اقتصادی و اشتغال بالا با تکیه بر منابع تولید بومی؛
۴. تحریم‌ناپذیری؛
۵. دارای پویایی و توجه به ابداعات درون‌زا و برون‌گرا،
۶. مردم‌محور و غیردولتی است؛
۷. دارای قدرت آسیب‌شناسی (آفند و پدافندشناسی)؛
۸. دارای قدرت تبدیل تهدید به فرصت؛
۹. شفافیت و عدم تحمل مفاسد اقتصادی؛

حال با عنایت به شناسایی این مؤلفه‌ها، می‌توان انطباق صنعت بیمه کشور با آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرارداد.

میزان انطباق صنعت بیمه با مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی با نگاهی به عملکرد صنعت بیمه در دوران تحریم، می‌توان ادعا کرد که به‌جز بندهای ۳، ۵، ۶ و ۹، اقدامات به‌عمل آمده، همسو با مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی بوده است؛ به‌عبارت دیگر، صنعت بیمه اقدامات شایسته‌ای در دوران تحریم در خصوص مقاوم‌سازی دو وجهی (خود صنعت و یاری‌رسانی به اقتصاد) در برابر شوک‌های خارجی، اتکا به دانش فنی و فناوری‌های داخلی، خنثی کردن اثرات تحریم (تحریم‌ناپذیری)، آسیب‌شناسی و تبدیل تهدید به فرصت انجام داد. اگرچه این نوشتار در مقام رد اقدامات انجام‌شده در خصوص مؤلفه‌های باقی‌مانده شامل:

- تأمین‌کننده رشد اقتصادی و اشتغال بالا با تکیه بر منابع تولید بومی؛
- دارای پویایی و توجه به ابداعات درون‌زا و برون‌گرا؛
- مردم‌محور و غیردولتی است؛
- شفافیت و عدم تحمل مفاسد اقتصادی

نیست، بااین حال توصیه‌های سیاستی زیر برای ارائه راهکار عملیاتی به‌منظور پیشبرد مؤلفه‌های فوق پیشنهاد می‌شوند:

توصیه‌های سیاستی

۱. با عنایت به تغییراتی که در فضای سیاسی و اقتصادی کشور از زمان ابلاغ «برنامه اجرایی و عملیاتی اقتصاد مقاومتی صنعت بیمه و بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران متناظر با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» در اسفندماه سال ۱۳۹۳ حادث شده است، توصیه می‌شود اقدامات لازم برای بررسی مجدد و به‌روزرسانی آن به‌عمل آید.
۲. یکی از مشکلات صنعت بیمه کشورمان، کمبود تقاضای مؤثر است که این امر، خود را از طریق شاخص‌هایی نظیر پایین بودن ضریب نفوذ بیمه و حق بیمه سرانه تولید نمایان می‌سازد. به‌منظور مرتفع کردن این امر، می‌بایست فعالیت شرکت‌های بیمه تعاونی در کشور مورد تشویق و حمایت قرار گیرد. شایان ذکر است معادل اسلامی شرکت‌های بیمه تعاونی، که در کشورهای توسعه‌یافته نیز فعالیت می‌کنند، با عنوان

بیمه اسلامی یا تکافل شناخته می‌شود؛ بنابراین می‌بایست با تدوین آیین‌نامه‌هایی، گسترش چنین شرکت‌های بیمه‌ای را ترویج داد. این امر سبب مشارکت هر چه بیشتر افراد، شرکت‌ها و سازمان در صنعت بیمه خواهد شد.

۳. ماده ۲۱ آیین‌نامه شماره ۶۸ شورای عالی بیمه، مربوط به بیمه‌های زندگی و مستمری عنوان می‌کند که «مؤسسات بیمه موظفانند حساب‌های معاملات بیمه‌های زندگی را از سایر حساب‌های خود تفکیک کنند و دفاتر خود را به‌ترتیبی تنظیم نمایند که کلیه اقلام مربوط به معاملات هر یک از انواع بیمه‌های زندگی به تفکیک مشخص شده باشد.» لذا به نظر می‌رسد برخلاف کشورهای توسعه‌یافته که مجوز فعالیت شرکت‌های بیمه را در سه حالت صرفاً بیمه‌های زندگی، صرفاً بیمه‌های غیرزندگی و بیمه‌های زندگی و غیرزندگی صادر می‌کنند، اصولاً چنین تفکیکی در ایران تعریف شده نیست؛ بنابراین با عنایت به سهم اندک بیمه‌های زندگی از کل پورتفولیوی صنعت بیمه در مقایسه با مقادیر جهانی، می‌بایست چنین تفکیکی در صنعت بیمه کشور اجرایی شود؛ بنابراین همان‌گونه که تاکنون مجوز فعالیت برخی از شرکت‌ها صرفاً در حوزه اتکایی صادر شده است، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، با تدوین آیین‌نامه‌هایی شرایط فعالیت شرکت‌های بیمه تخصصی در حوزه‌های خاص برای مثال، صرفاً صدور بیمه‌های عمر، فراهم کند.

۴. بازبینی آیین‌نامه ۶۰ مصوب شورای عالی بیمه در خصوص سرمایه‌گذاری مؤسسات بیمه. به نظر می‌رسد طی سالیان گذشته، به استناد ماده ۲ آیین‌نامه فوق که عنوان می‌کند «مؤسسه بیمه موظف است حداقل سی درصد منابع سرمایه‌گذاری ابتدای دوره را به‌صورت سپرده بانکی (اعم از ریالی و ارزی) و اوراق مشارکت که با تضمین دولت یا بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران یا سایر بانک‌ها منتشر شده باشد، سرمایه‌گذاری نماید»، عمدتاً منابع خود را در قالب سپرده‌های بانکی سرمایه‌گذاری و استقبال کمتری از سرمایه‌گذاری در قالب سایر موارد طرح‌شده در آیین‌نامه کرده‌اند. لازم است آیین‌نامه مذکور به‌نحوی اصلاح شود که شرکت‌های بیمه به نحو فعال‌تری به سرمایه‌گذاری در طرح‌های عمرانی کشور اقدام کنند که این امر به افزایش رشد اقتصادی کشور کمک خواهد کرد.

از طرف دیگر به استناد آمار منتشرشده بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۳، بالغ بر ۱۹۰۰۰ نفر کارمند شرکت‌های بیمه مشغول به کار بوده‌اند؛ علاوه بر آن در سال یادشده حدوداً ۳۹۰۰۰ نمایندگی در سطح کشور مشغول به فعالیت بودند. این امر، حاکی از ظرفیت بالای صنعت بیمه در اشتغال‌زایی است؛ به عبارتی صنعت بیمه کشور می‌تواند نقش مؤثر و فوری در همه پهنه جغرافیایی کشور برای ایجاد اشتغال ایفا کند؛ برای مثال، یک شرکت بیمه که با ۱۰۰ میلیارد تومان سرمایه تأسیس می‌شود، به حداقل ۳۰۰ نفر کارکنان و هزار نماینده احتیاج دارد؛ بنابراین با کاهش بوروکراسی ارزیابی سهامداران و متقاضیان تشکیل شرکت بیمه، بازنگری در آیین‌نامه حداقل سرمایه مؤسسات بیمه غیردولتی و ... می‌توان شاهد افزایش اشتغال در کشور بود؛ همچنین صنعت بیمه با نقش فعال خود، با دادن اطمینان به صاحبان صنایع و صاحبان کسب‌وکار، می‌تواند مسئله رکود را مرتفع کند و نقش بسزایی بر جای بگذارد.

۵. اصلاح قوانین و مقررات با هدف ایجاد انگیزه‌های اقتصادی (نظیر قبول حق بیمه به مثابه هزینه قابل قبول مالیاتی برای آحاد افراد جامعه و نه صرفاً برای مؤسسات، حذف مالیات بر ارزش افزوده)؛ حذف عوارض متعددی که بر صنعت بیمه وضع شده است (نظیر پرداخت‌ها به سایر سازمان‌ها و نهادها)، حذف مالیات بر ارزش افزوده و ...، با کاهش هزینه‌ها و متعاقب آن، کاهش حق بیمه، موجبات فراگیر شدن استفاده از خدمات بیمه‌ای را فراهم خواهد آورد که این امر نیز به نوبت خود به افزایش اشتغال کمک خواهد کرد. بعضاً نیز تصویب قوانین و مقررات تعهداتی سنگین، به شرکت‌های بیمه بازرگانی تحمیل می‌کند؛ برای مثال، در لایحه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه، تعهدات را قوه محترم قضاییه و حق بیمه راهیت محترم وزیران تعیین می‌کنند و بنابراین نقشی برای شرکت‌های بیمه در تعیین حق بیمه و تعهدات متناسب که با استفاده از روش‌های استاندارد آکچوئرال، قابل محاسبه هستند، متصور نیست.

برطرف کردن مشکلات فوق، در پویایی صنعت بیمه نقشی اساسی خواهند داشت.

۶. با عنایت به تجربیات دوران تحریم، صنعت بیمه تجربیات ارزشمندی درخصوص توجه به ظرفیت‌های داخلی و ابداعات درون‌زا کسب کرده است؛ با این حال به منظور

تحقق برون‌گرایی و تعامل قدرتمند با اقتصادهای جهانی، باید بتوانیم تولید درآمد از خارج کشور داشته باشیم. برای تحقق این امر پیش‌شرط‌های زیر الزامی است:

- الزام شرکت‌های بیمه بازرگانی به توسط بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران به دریافت رتبه از مؤسسات رتبه‌بندی اعتبار بین‌المللی معتبر طی برنامه زمان‌بندی شده؛
- ارائه خدمات بیمه‌ای و سرمایه‌گذاری در شرکت‌های بیمه خارجی معتبر؛
- ارائه پوشش‌های اتکایی برای خارج از کشور؛
- شناسایی کشورهای توسعه‌نیافته و کمتر توسعه‌یافته از حیث شاخص‌های بیمه‌ای به منظور ورود به بازار بکر آن‌ها. به این منظور، بیمه مرکزی می‌تواند رأساً یا تعیین کارگروهی متشکل از شرکت‌های بیمه علاقه‌مند به این موضوع، مطالعات سازمان‌یافته‌ای برای درک و شناسایی درست و عمیق از ریسک‌های موجود در آن کشورها صورت پذیرد.

لذا ایجاد کارگروه‌های تخصصی برای بررسی و بازبینی قوانین، مصوبات و آیین‌نامه‌های اجرایی نحوه حضور شرکت‌های بیمه داخلی در کشورهای خارجی و کارگروه‌های مطالعاتی برای شناسایی ریسک‌های کشورهای هدف توصیه می‌شود.

۷. خلأ دانش روز و فقدان نظام منسجم بیمه‌ای از دیگر مشکلات موجود است؛ بنابراین باهدف آشنایی با دانش روز دنیا می‌بایست فراگیری زبان تخصصی کشورهای پیشرفته در زمینه صنعت بیمه تشویق و با جدیت بیشتری پیگیری شود؛ از طرف دیگر باهدف تقویت نظام نظارتی، استفاده از نرم‌افزار یکپارچه شناخته‌شده و مورد استفاده در سطح دنیا، از ضروریات تقویت صنعت بیمه و شفافیت آن است.

۸. می‌بایست تدوین آیین‌نامه‌های الزام‌آور و تشویقی برای شرکت‌های بیمه جهت دادن مشاوره‌های تخصصی به بیمه‌گذاران در خصوص استفاده از ابزارهای مدیریت ریسک، از جمله روش‌های پیشگیری از خسارت، کنترل خسارت و ... در دستور کار قرار گیرد.

۹. تدوین آیین‌نامه‌های مربوط به نحوه ادغام شرکت‌های بیمه‌ای با یکدیگر و سطح‌بندی سرمایه مورد نیاز تأسیس شرکت بیمه با توجه به حوزه و میزان فعالیت.